

Nr 379.

Av herr **Grapenson**, *angående åtgärder till jordbruksnäringsens skydd och stöd i vissa trakter av Norrbottens län.*

Jordbruksnäringen i vida delar av Norrbottens län bedrives under ogynnsammare klimatiska förhållanden än vad fallet är i övriga delar av landet.

Detta har haft till följd, att den norrbottniska jordbrukaren i regel alltid vid sidan av sitt egentliga näringsfång sökt förbättra sina existensmöjligheter genom någon eller några för orten lämpade binärningar. Sådana voro redan tidigt jakt, fiske, renskötsel, slöjd och tjärbränning. I en senare tid tillkommo dessutom skogsbruk med åtföljande sågverksrörelse och i vissa trakter även bergsbruk.

Genom den utveckling, som under de senaste årtiondena försiggått där uppe, hava emellertid många av de uppräknade näringskällorna numera sinat ut, delvis också till följd av statsmakternas direkta åtgöranden. Trots det, att mycket åtgjorts för den norrbottniska jordbruksnäringens utveckling och stödjande, kvarstår emellertid ett stort behov av biinkomster för den därvarande jordbruksbefolkningen, och detta behov ökas i samma mån som man kommer in i den egentliga skogs- och fjällbygden, där svårigheterna för jordbruket äro större än i kustbygden.

Undertecknad vill icke nu gå in på det norrbottniska jordbrukets beroende av samtliga ovan berörda näringskällor. I ett avseende må dock sambandet uppmärksammas, i all synnerhet som frågan f. n. är aktuell där uppe.

Den reglering av renvården, som fastställdes år 1928, nöjde sig icke med att i stort sett fråntaga den bofaste det stöd, den sedan uråldrig tid haft av renskötseln. Denna lagstiftning försämrade också i viss mån jordbrukarens förutvarande trygghet i utövandet av sin näring. Höskador genom renar hava alltid förekommit, om än icke i den omfattning som under innevarande år, då skadegörelsen å en del orter är hart när katastrofal för befolkningen. Några officiella uppgifter om skadornas storlek föreligga mig veterligen icke, men man synes på goda grunder kunna antaga, att förlusterna uppgå till ett mycket betydande belopp, sannolikt mellan etthundra och tvåhundrausen kronor. Tidigare skador hava dock i allmänhet blivit ersatta av lapparna. Men nu hava de i anledning av den nya lagens mildrade bestämmelser i bästa fall åtagit sig att ersätta endast *fjärdedelen* av den värderade skada, renarna åstadkommit. Genom länsstyrelsens välvilliga åtgöranden torde dock, så långt hittills är bekant, något mera än halv ersättning komma att utgå medelst

anlitande av andra för ändamålet beviljade medel. Resten och det uppkomna merbesväret för kreatursfodrets anskaffande får höägaren själv vidkännas, trots det att hans ekonomiska ställning genom 1928 års missväxt å kreatursfoder är till ytterlighet undergrävd.

Vidare klaga de bofasta här och var över den skadegörelse renarna åstadkomma på de numera i betydande omfattning tillkomna nyodlingarna, vilka uppstått dels som en följd av ströängsnämndernas verksamhet och dels genom andra åtgärder till jordbrukets upphjälpande. Allt detta har framkallat en stigande ovilja mot lappen och hans näring. Får denna utveckling ostört fortgå, kommer den med all säkerhet att leda till ett allvarligt hot såväl emot renvården som emot lappen i allmänhet.

Tidigare har en ekonomisk samhörighet förefunnits mellan lappar och bofasta genom de s. k. skötesrenarna. Denna samhörighet är emellertid sedan år 1917 praktiskt taget upphävd. Lappen ter sig därför numera i ökad grad som en främling för den bofaste, nästan som en illa sedd inkräktare på bondens ägor, ditkommen för att anställa skadegörelse och förtret. Ofördragsamheten kan förstora saker och ting och detta så mycket lättare som lappen merendels är i en bättre ekonomisk situation än jordbrukaren. En utvidgning av lappens numera strängt inskränkta rätt att emottaga skötesrenar av den bofaste är ett gammalt beprövat medel till fortsatt samförstånd mellan de båda befolkningsgrupperna, vilken utvidgning ingalunda innebär, att varje lapp och varje bofast kommer att göra bruk av sagda rätt, vilken dock nu som förut torde komma att brukas i sådan omfattning, att den allmänna åskådningen om lappen bland de bofasta därigenom skulle väsentligen påverkas.

Man har vidare under senare år icke så sällan framhållit, att det nuvarande antalet renar är för stort i förhållande till förefintliga betesmöjligheter. En dylik åsikt kan i viss mån vara berättigad. Men man synes icke härvid alltid tillräckligt beakta, att en renskötsel, som drives i enlighet med nu gällande, allt sedan år 1917 föllämpade lagar, ofelbart måste leda till en i högsta grad ensidig och oekonomisk renskötsel, då dessa lagar på ett synnerligt sätt underhålla den rike lappens sedan lång tid tillbaka kända obenägenhet att verkställa en rationell nedslaktning i den ofta onaturligt stora renhjorden. Följden blir i första hand, att slaktvärdiga djur i tusental belasta betesmarkerna utan all annan nytta än ägarens glädje över den stora hjorden och i andra hand, att lappen icke är i stånd att på ett effektivt sätt vårda sina renar, vilka därför vid första kritiska tillfälle ge sig i väg på egen hand. Mycken skadegörelse å hö har uppstått och kommer alltfört att uppstå av denna anledning, om detta missförhållande även i fortsättningen tillåtes till förfång för den jordbrukande befolkningen. Skötesrenarna utgjorde tidigare en betydelsefull naturlig regulator mot ett meningslöst och riskabelt bevarande av slaktvärdiga djur, då den bofaste självfallet var mån om att slakta ned alla dylika renar dels för att bereda sig mat och inkomst och dels för att undkomma utbetalandet av en fortsatt, obehövlig skötarlega åt lappen.

Till skyddsåtgärder för jordbruket i de renvårdande trakterna bör man vidare räkna tillkomsten av hölador och stängsel i av för renars skadegörelse särskilt utsatta trakter, åtgärder, vilkas betydelse mången inser utan att vara i stånd att förverkliga dem.

I Norrbottens län finnes gott utrymme såväl för en rationell renskötsel som för ett lönande jordbruk utan att några större konflikter dem emellan behöva uppstå. Det skulle därför vara en olycka av överskådlig räckvidd, om man skulle tillåta, att dessa båda för Norrbotten så betydelsefulla näringskällor i en oförsonlig kamp komme att hämma en utveckling, som trakten f. n. så väl behöver.

Med stöd av det anförda får undertecknad därför vördsamt hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för vidtagande av åtgärder till jordbruksnäringens skydd och stöd i sådana trakter av Norrbottens län, där renskötsel bedrives, och om framläggande för riksdagen av de förslag i ärendet, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 31 januari 1930.

Jöran Grapenson.

Till frågans vidare belysande tillåter sig motionären som bilaga närsluta en den 14 januari d. å. dagtecknad tidningsartikel, tidigare offentliggjord såväl i Stockholm som i Luleå och Haparanda.

Bilaga.

Lappar och bofasta i norr.

Ställningen är ytterst bekymmersam för båda parterna. — Åtgärder äro nödvändiga för att avleda den tilltagande spänningen.

Av renar förorsakad skada å lappmarksböndernas ägor har alltid varit en ömtålig punkt i umgänget mellan lappar och bofasta i nordligaste Sverige. Under innevarande vinter har skadegörelsen å hö mångenstädes varit synnerligen betydande, och följderna härav arta sig att bliva ödesdigra såväl för lapparna som för de bofasta.

Det synes oss nödvändigt att först erinra om att kreatursskötseln i norra Lappland i stor utsträckning ännu bygger på det hö, som samlas ihop å de s. k. naturliga ängarna, blötmyrar här och var i skogarna, bäckstränder och delvis även utdikningslägenheter (avtappade, i någon mån torrlagda sjöar). Det avbärgade höet förvaras mest i särskilda vinterhässjor, någon gång även i stackar. Lador förekomma endast undantagsvis å dessa ängar. Detta sätt att förvara höet har sin grund dels i fädernearvd vana och dels i svårigheten att skaffa lämpligt virke för en lada, då den härtill nödvändiga skogen kan ligga på ett betydande avstånd i den väglösa fjällbygden. Den merendels fattige nybyggaren har då icke tillräcklig ekonomisk bärkraft att åstadkomma ett aldrig så litet förvaringsrum för sitt hö. Vidare kan vårfloden i vissa bäckar i fjällvärlden vara så kraftig, att en lada mycket ofta skulle bortspolas av det framforsande vårflödet. Och slutligen kan terrängen vara sådan, att en lada är otänkbar å ängen, då den arbetande ingalunda sällan får samla upp det avskurna höet vadande till knäna i vatten och dy samt bära ihop det på sina axlar över gungfly och dypölar, över vilka slättermannen har att vingla sig fram med sin börda på hala armtjocka trädstammar, som nedkastats på de sumpigaste pölarne för att foten icke skall sjunka alltför djupt. Den fastare mark, på vilken ladan kunde läggas, är så avlägsen från ängen, att höets ditbärande icke är möjligt.

Vid höstens och vinterns inbrott gripas renarna vanligen av en okuvlig lust att lämna sommarbetesfjällen i väster. Och renhjorden kan, när det så faller sig, förflytta sig snabbt. Om dagen är det emellertid möjligt för den nitiske lappen att hålla de oroliga djuren någorlunda väl i styr. Men om natten och i mörkret går det sämre, i all synnerhet som lappboskapen tycker om att vara på rörlig fot om nätterna. En renjord kan då, om den får utan hinder följa sin egen drift, och om snön icke är alltför djup, förflytta sig två och tre mil på en enda natt. Härunder stöta renarna lätt på de bofastas höhässjor, utspridda på myrar och bäckstränder omkring och emellan de här och där liggande byarna.

Renens benägenhet att äta hö varierar emellertid under olika år. Somliga år kunna djuren draga förbi t. o. m. det vanligen så begärliga fräken- och vattenklöverhöet utan att göra ett försök att komma åt hässjorna. En annan höst och vinter uppsöka djuren åter så gott som varenda höhässja i nejden. De äta och krafsa ned allt det hö, de komma åt, ty renen skall och vill krafsa, när den äter, vare sig det behövs eller ej. Det hö, som icke uppätes, nedtrampas och nedsmutsas, så att det är oanvändbart för kreaturen. Man kan då vid ett sådant tillfälle förstå ägarens känslor, när han kommer till sitt härjade förråd, kreatursfödan, som han räknat på under den långa

lappmarksvintern, höet, som hopsamlades under tungt arbete på sumpiga marker, där mygg, knott samt andra surrande och blodtörstiga insekter varje stund sökte att göra livet surt för de arbetande. Det berättas också, att lappar, som under innevarande vinter sysslat med att hopsamla sina renar därute i de ensliga ängstrakterna, därunder blivit förföljda av förbittrade höägare, som än skjutit mot lappen, än sprungit efter honom med en upplyftad yxa i handen o. s. v. Avsikten var måhända att andra till skräck och varning döda lappen, eller kanske endast att söka skrämma nomaden till en bättre renvård, därom kan ingen med bestämdhet uttala sig. Det skedda bär i varje fall vittne om en mindre vanlig förbittring, då lappmarksbon alltid varit känd som en lugn och fredlig person, som stått i ett gott förhållande såväl till lappar som till andra människor. Det är i sanning mer än beklagligt, om man i dessa mig veterligt första gången häruppe timade händelser har att utläsa ett varsel om det kommande samlivet mellan lappar och bofasta i övre Norrbotten.

Men såväl de utestående höhässjorna som renarnas benägenhet att skada de bofastas hö äro företeelser, lika gamla som bebyggelsen och renvården i Lappmarken. Man frågar sig då, varför olyckorna just nu äro så omfattande och elakartade.

I främsta rummet beror detta på den ovanliga vintern. Ingen däruppe nu levande människa har varit med om något liknande. Ännu i dag, den 4 januari, ligga alla myrmarker och större vattendrag långt ovan norra polcirkeln i stor utsträckning ofrusna. Renarna hava i år som alltid dragit sig ned från fjällen senast i oktober och november. Senast i slutet av sistnämnda månad och ofta redan tidigare hava myrar och vattendrag varit så tillfrusna, att möjlighet till en körväg förelegat så gott som överallt i skog och mark. Dessa omständigheter hava alltid förut i stor utsträckning möjliggjort höets bortkörning från ängarna innan någon skada hunnit ske. Trots de mest energiska försök har detta kunnat ske endast i mindre omfattning under innevarande år. Jag tillåter mig att här citera ett brev till undertecknad från en fjällby inom Jukkasjärvi socken: "Höägarna hava i höst fått lida mycket, då de fått vara i 'höräddningen' natt och dag, söndag och vardag; folk och hästar i livsfara på ofrusna blötmyrar, där mången nödgats så misshandla sin häst, att han skulle falla under lagens dom för djurplågeri; mången häst haltar, och vem vet, om icke ett antal hästar ådragit sig skador, vilka komma att leda till djurens förtidiga död." Så långt brevskrivaren från en av de byar, där de ogynnsamma naturmakternas kvarnstenar mala sönder en fattig befolknings existensmöjligheter för de närmaste åren framåt. Såsom en bidragande orsak till årets olyckor torde man jämväl få angiva 1928 års lapplag, vilken i någon mån släppt efter på lapparnas ersättningsskyldighet för de skador renarna förorsakat. Från bofast håll uppgives med bestämdhet, att lapparna i år tagit det märkbart lättare med sin renvård än vad tidigare varit fallet, då nomaden nu varit på det klara med, att lagen icke längre är så sträng mot honom i fråga om de skador, renarna åstadkommit. Och en dylik åsikt om nomaden är ingalunda ägnad att lätta den spänning, som nu synes hava inträtt i ett skede, som ingiver de allvarligaste farhågor för framtiden, och detta så mycket mera som den genom de bofastas skötesrenar sedan uråldrig tid uppkomna livsnerven till ett gott samförstånd mellan lappar och bofasta numera är i det närmaste avskuren genom kortsynta lagbestämmelser.

Det finnes emellertid ännu så länge lappar, vilka göra allt, vad i deras förmåga står för en god och ansvarsmedveten renvård, och det finnes även

många bofasta, som låta sig angeläget vara att efter bästa förmåga skydda sitt hö, men det finnes också å andra sidan lappar, vilka taga det lätt med sin renvård, och bofasta, som icke göra allt, som kunde göras för att skydda sitt utestående hö. Kan den framtida utvecklingen ledas in på ett spår, som motsvarar de förstnämndas önskningsar, kan ännu samvaron emellan de båda befolkningsgrupperna bliva åtminstone någorlunda dräglig, men ryckes utvecklingen åter genom vårdslösa och ofta även omedgörliga individers åtgöranden såväl från det ena som det andra hållet in på rashatets flammade banor, så kunna de mest upprörande händelser komma att inträffa. Årets erfarenheter peka avgjort i sist angiven riktning.

F. n. är emellertid ställningen ytterst bekymmersam för både lappar och bofasta. De förstnämnda befinna sig nu i allmänhet utanför den egentliga Lappmarken och beta sina hjordar i främmande trakter. Ett betydande antal renar har dock skingrats hit och dit i skogs- och fjällbygden. Många av dessa djur komma helt visst att under vinterns lopp falla för svältöden. Andra faror kunna också möta dessa fritt strövande djur. I så måtto kan dock lappen nu betecknas lycklig, att han genom vistelsen i skogslandet undkommer en myckenhet ovetit och många förbannelser, vilka ofelbart skulle möta honom och hans familj i de trakter, där renarna förorsakat skada å de bofastas hö och nya gräsvallar.

Mången bofast har det också synnerligen bekymmersamt. Årets klena höskörd tvingade honom redan i höst till en ingalunda önskad nedslaktning i sin ladugård. Renarna och den ogynnsamma vintern förvärrade olyckan. Det tillskott i fodermängden, som genom oerhörda ansträngningar i början av vintern rycktes undan renarnas skadegörelse, ligger nu därjämte och ruttar hemma i ladan, då höet blev genomvått i det pågående regn- och ruskvädret under den brådskande hemkörningen. Ställningen är därför så för-
tvivlad för många av de hemsökta, som tänkas kan.

Det är en angelägenhet av högsta vikt för såväl lappar som för bofasta, att snabba åtgärder vidtagas för att avledda en spänning, som uppstått däruppe genom hotande nöd och utsikten till mångåriga framtida umbäranden för ingalunda få av dessa människor, vilka söka vinna sin utkomst ur Lapplands ofta så magra jord.

Stockholm den 14 januari 1930.

Jöran Grapenson.